

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»

Гістарычны факультэт

**ПАЛІТЫЧНЫЯ, САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНЫЯ
І ЭТНАКУЛЬТУРНЫЯ ПРАЦЭСЫ
НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ
Ў XIX – ПАЧАТКУ XX СТ.**

**ДА 150-ГОДДЗЯ СКАСАВАННЯ ПРЫГОННАГА ПРАВА
Ў РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ**

Матэрыялы Рэспубліканскай навукова-тэарэтычнай канферэнцыі
г. Мінск, 4 сакавіка 2011 г.

Мінск 2011

Друкуецца па рашэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета БДПУ

Рэдкалегія:

старшыня арганізацыйнага камітэта канферэнцыі першы прарэктар БДПУ *А.І. Андарала*;
сустаршыня арганізацыйнага камітэта канферэнцыі прарэктар па навуковай рабоце БДПУ *В.В. Бушчык*;
намеснік старшыні арганізацыйнага камітэта канферэнцыі дэкан гістарычнага факультэта БДПУ
М.М. Забаўскі;

доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры славянскай гісторыі і метадалогіі гістарычнай
навукі БДПУ *А.П. Жытко*;

намеснік дэкана гістарычнага факультэта БДПУ *У.М. Кадзіра*;

доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі новага і найвейшага часу БДПУ
Г.А. Космач;

доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі Беларусі БДПУ *А.М. Лютыг*;

доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі старажытных цывілізацый
і сярэднявечча БДПУ *У.В. Тугай*;

доктар гістарычных навук, прафесар кафедры гісторыі старажытных цывілізацый і сярэднявечча БДПУ
М.І. Мініцкі;

кандыдат гістарычных навук, дацэнт, загадчык кафедры айчынай і сусветнай гісторыі *А.Ф. Рацько*;

кандыдат педагагічных навук, загадчык кафедры дапаможных гістарычных дысцыплін і метадыкі
выкладання гісторыі БДПУ *А.А. Корзюк*;

доктар гістарычных навук, прафесар кафедры славянскай гісторыі і метадалогіі гістарычнай навукі БДПУ
В.М. Фамін;

начальнік Вучэбна-выдавецкага цэнтра БДПУ *В.Я. Навагродскі*

- П14 **Палітычныя, сацыяльна-эканамічныя і этнакультурныя працэсы на тэрыторыі Беларусі ў XIX – пачатку XX ст.: Да 150-годдзя скасавання прыгоннага права ў Расійскай імперыі : матэрыялы Рэсп. навук.-тэарэт. канф., г. Мінск, 4 сак. 2011 г. / Бел. дзярж. пед. ун-т імя М. Танка; рэдкал. А.І. Андарала, В.В. Бушчык, М.М. Забаўскі і інш. – Мінск : БДПУ, 2011. – 356 с.**

ISBN 978-985-501-934-4.

У зборніку разглядаюцца сучасныя падыходы да вывучэння крыніц па актуальных пытаннях сацыяльна-эканамічнай, палітычнай і этнакультурнай гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.

Адрасуецца навукоўцам, выкладчыкам, студэнтам вышэйшых навучальных устаноў і ўсім, хто цікавіцца праблемамі айчынай гісторыі.

УДК 94(476) "18/19"
ББК 63.3 (4 Бей)521

ISBN 978-985-501-934-4

© БДПУ, 2011

	Раздзел 1. ПРАБЛЕМЫ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ (КАНЕЦ XVIII – ПЕРШАЯ ПАЛОВА XIX ст.).....	1
	Лютая А.Э., Люты А.М. СТАН СЕЛЬСКОЙ ГАСПАДАРКІ ў БЕЛАРУСІ ў КАНЦЫ XVIII – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XIX ст.	3
	Забайскі М.М. КРЫЗІС ФЕАДАЛЬНА-ПРЫГОНІЦКАЙ СІСТЭМЫ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ ў ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XIX ст.	9
991. –	Лютая А.Э., Люты А.М. РАМЕСНАЯ І ДРОБНАТАВАРНАЯ ВЫТВОРЧАСЦЬ У БЕЛАРУСІ ў КАНЦЫ XVIII – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XIX ст.	11
	Рацько А.Ф. РАСПРАЦОўКА І ПРАВЯДЗЕННЕ ІНВЕНТАРНАЙ РЭФОРМЫ ў БЕЛАРУСІ (40–60-я гг. XIX ст.)	19
	Странкоўскі С.П. ГАРАДСКОЕ САМАКРАВАННЕ БЕЛАРУСІ ў КАНЦЫ XVIII ст.	22
	Йоцус В.А. РАЗВІТТЭ ЗДРАВООХРАНЕННЯ НА БЕЛОРУССКІХ ЗЕМЛЯХ В КОНЦЕ XVIII – НАЧАЛЕ XX в.	27
іі при влова	Назаранка К.Р. ДА ПЫТАННЯ АБ АЙЧЫННАЙ ГІСТАРЫЯГРАФІІ ПРАБЛЕМЫ «ПАЛІТЫКА ШЛЮБНА-ДЫНАСТЫЧНЫХ СТАСУНКАў ВКЛ» ПЕРЫЯДУ РЭФОРМЫ 1861 г.	30
ьства	Анофранка Н.В. ІНТЭГРАЦЫЯ ПРАДСТАЎНІЦ ВЫШЭЙШАГА САСЛОўЯ БЕЛАРУСКА-ЛІТОВСКИХ ЗЯМЕЛЬ У СКЛАД ДВАРАНСТВА РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ І РЭГУЛЯВАННЕ ІХ ПРАВАВОГА СТАТУСУ (КАНЕЦ XVIII – ПЕРШАЯ ПАЛОВА XIX ст.)	36
	Яноўская В.В. УКЛЮЧЭННЕ ГАРАДОў БЕЛАРУСІ ў ІМПЕРСКУЮ ПРАСТОРУ (НА ПРЫКЛАДЗЕ г. ПІНСКА)	39
і 47. –	Баранюк Н.А. ШЛЯХІ НАБЫЦЦА БЕЛАРУСКИХ ПРЫВАТНАўЛАСНІЦКІХ ГАРАДОў У КАЗНУ РАСІЙСКОЙ ІМПЕРЫІ ў КАНЦЫ XVIII – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XIX ст.	43
927. –	Талецкая І.І. ЭКАНАМІЧНАЕ СТАНОВІШЧА ДЗЯРЖАўНЫХ СЯЛЯН БЕЛАРУСІ (КАНЕЦ XVIII – ПЕРШАЯ ТРЭЦЬ XIX ст.)	45
18. –	Ніціціна Т.А. СТАНОВІШЧА БЕЛАРУСКАГА СЯЛЯНСТВА ў XIX ст. (ПА МАТЭРЫЯЛАХ МАЗЫРСКАГА ПАВЕТА)	48
	Барсух А.Я. МАЗЫР У XIX ст.: ЗМЭНЫ ў ГОРАДАБУДАўНІЦТВЕ І САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНЫМ РАЗВІЦЦІ	51
	Галімава Н.П. АСАБЛІВАСЦІ САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНАГА РАЗВІЦЦА БЕЛАРУСІ ў XIX ст. НА ПРЫКЛАДЗЕ СЛОНІМСКАГА ПАВЕТА	54
	Юшкевіч В.Э. ВОТЧЫННАЯ МАНУФАКТУРНАЯ ПРАМЫСЛОВАСЦЬ БЕЛАРУСІ ў КАНЦЫ XVIII – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XIX ст.	59
	Канойка А.У. УПЛЬў СУХАПУТНАГА ТРАНСПОРТУ НА РАЗВІЦЦЕ ПРАМЫСЛОВАСЦІ ЗАХОДНІХ ГУБЕРНІЯў ў КАНЦЫ XVIII – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XIX ст.	61
	Філатава А.М., Смяховіч М.У. ПРАЕКТЫ ДЗЯРЖАўНАСЦІ БЕЛАРУСКА-ЛІТОВСКИХ ЗЯМЕЛЬ (20 – 50-я гг. XIX ст.)	65
	Литвиновская Ю.И. ПОТЕРИ БЕЛОРУССКОГО КРЕСТЬЯНСТВА ОТ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ В 1812 г.	68
	Груцо І.А. МЕСТА І ОБСТОЯТЕЛЬСТВА УТРАТЫ ПОЛКОВЫХ СИМВОЛОВ ВОИНСКОЙ ЧЕСТИ ФРАНЦУЗСКОЙ АРМИИ В ВОЕННОЙ КАМПАНИИ 1812 г.	71
	Баўдзей В.М. ТАТАРСКІ ЭСКАДРОН ГВАРДЫІ НАПАЛЕОНА	74
	Іпнатэва А.А. ДВОРЯНСТВО ЗАПАДНЫХ ГУБЕРНИЙ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ В ПЕРИОД ВОЕННОЙ КАМПАНИИ 1812 г.	76
	Веремева С.Ф. ПРОБЛЕМА ВЗАИМООТНОШЕНИЙ УНИАТОВ И РОССИЙСКИХ ВЛАСТЕЙ В БЕЛАРУСІ В КОНЦЕ XVIII – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX в. В ТРУДАХ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ (1920-е – 2010 г.)	80
	Гарбуль П.І. БЕЛАРУСКАЕ АДРАДЖЭННЕ І СТАНАўЛЕННЕ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ НАУКОВОЙ ШКОЛЫ ў 1830–1850-я гг.	84
	Мазанік С.В. ПОЛІТЫКА САМОДЕРЖАВІЯ В ОТНОШЕНИИ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ БЕЛАРУСІ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX в.	87

Неразуменне Беларусі найбольш яскрава праявілася ў асяроддзі прадстаўнікоў гуманітарных навук Расійскай гісторык Ф. Адэлунг, найпрыклад, не мог зразумець, да якога племені належаць беларусы. Ён вырашыў, што яны складаюць асобны ад славян народ. Вядомы рускі выдавец А. Плюшар у энцыклапедычным слоўніку мову беларусаў характарызуе як тарабаршчына – ні польская, ні руская. Прафесар Маскоўскага ўніверсітэта, гісторык, славіст М. Качанюскі беларускую мову рэкамендаваў называць рускай, а філолаг, складальнік граматыкі М. Грэч гэтую мову разглядаў, як складзеную са слоў цархоўна-славянскіх, польскіх і лацінскіх.

Хістанні ў адносінах да Беларусі мы бачым у змяненні афіцыйнай тэрміналогіі. Раўменне Кацярыны II нашага краю прасочваецца ў надлісу на выбітым медалі ў памяць аб далучэнні да Расійскай дзяржавы частак Заходняй Расіі пасля двух падзелаў Рэчы Паспалітай – «Отторженная возвратих». У афіцыйных дакументах гэтыя землі называліся «присоединённые от Польши губернии». Павел I і Александр I ставіліся да беларускіх зямель як да сваіх «польских провинций». Такім чынам, расійскае грамадства, ў якім гаварылі «наши западные губернии, принадлежавшие раньше Польше», мела цямняны ўяўленні аб Беларусі.

У польскай гісторыяграфіі было прыкладна тое самае – неакрэсленае, недакладнае разуменне беларусаў і беларускай мовы. Таму неабходнасць комплекснага даследавання гісторыі, мовы, матэрыяльнай і духоўнай культуры беларускага этнасу было відавочным. Тым больш, што для разгортвання такой працы склаліся аб'ектыўныя перадумовы. У славянскіх народаў прачынаецца моцнае пачуццё нацыянальнасці, з'яўляюцца мастацкія і навуковыя творы на мясцовых мовах, у грамадскім руху фарміруецца славянафілская плынь, складваецца пласт інтэлігенцыі, авантанай ідэяй нацыянальнага адраджэння. Барацьба народаў Еўропы за нацыянальнае вызваленне і адраджэнне знаходзіць водлук і ў Беларусі. Засваенне агульнаеўрапейскіх тэндэнцый прывяло да росту нацыянальнай самасвядомасці беларускага народа, вылілася ў станаўленне навуковага беларусазнаўства як састаўной часткі маладой навукі – славістыкі.

Вялікую цікавасць да Беларусі праяўлялі польскія і рускія даследчыкі. Першыя – з прычыны настальгічных пачуццяў ў адносінах да былых усходніх тэрыторый знішчанай Рэчы Паспалітай, другія – з мэтай бліжэй пазнавацца з новадалучанымі заходнімі тэрыторыямі [2, с. 145]. Так, польскі лінгвіст пачатку XIX ст. С. Ліндэ стаў адным з першых даследчыкаў беларускага пісьменства. Ён прыйшоў да высновы аб самастойнасці беларускай мовы і звязваў яе з мовай Статута ВКЛ. Беларускія фальклорныя і этнаграфічныя матэрыялы змячалі ў сваіх грунтоўных працах польскі даследчык Л. Галамбіўскі («Польскі народ і яго звычай і забавы», «Хаты і двары Польшчы») і рускі навуковец І. Кірзеўскі («Беларускі архіў»).

Але найбольшы ўклад у станаўленне беларусазнаўства ўнеслі прадстаўнікі самой Беларусі, якія распачалі працу па збіранні гістрыка-этнаграфічнага, філалагічнага і фальклорнага матэрыялу. Іх дзейнасць каардынавалі Віленскі ўніверсітэт, Міністэрства народнай асветы Расіі, Рускае геаграфічнае таварыства, Варшаўскае таварыства сяброў навук. Фінансаванне і арганізацыю даследаванняў бралі на сябе асобныя мецэнаты. Граф М. Румянцаў арганізаваў археалагічную экспедыцыю па Беларусі з мэтай выяўлення мясцовых дакументальных гістарычных крыніц. Ён жа фінансаваў складанне і выданне «Беларускага архіва старажытных грамад» гісторыка І. Грыгаровіча. Князь А. Чартарыйскі аказаў дапамогу З. Даленгу-Хадароўскаму – аднаму з заснавальнікаў славістыкі і беларусазнаўства, аўтару ідэі славянскай агульнасці, пачынальніку археалагічных даследаванняў у Беларусі.

Дзякуючы самаахвярнай працы патрыётаў адбываўся сістэматычны запіс беларускіх вуснапапярочных твораў: песен, казак, паданняў, звычайў, святаў, прыказак, прымавак, які праходзіў у рэчышчы нацыянальнага адраджэння беларусаў, фарміравання беларускай ідэі. Адным з першаадкрывальнікаў беларускага фальклору стаў Я. Чачот. У 1837–1846 г. ён выдаў у Вільні 6 зборнікаў «Всяковыя песні з-пад Нёмана і Дняпроў», у якія ўвайшло каля 1000 песен у арыгінале і перакладзе на польскую мову.

У 1840 г. у Парыжы пабачыла свет этнаграфічна-фальклорная кніга А. Рыпінскага «Беларусь. Некалькі слоў аб пазіі простага люду гэтай нашай польскай правінцыі, аб яго музыцы, спевах, танцах і г. д.». У яе падмурак быў палпдзены даклад аб беларускіх народных песнях, з якім аўтар выступіў у Парыжы на пасяджэнні Польскага літаратурнага таварыства. У гэтым выданні зроблены агляд розных жанраў беларускага фальклору, на аснове якога можна даследаваць, на думку аўтара, сапраўды нацыянальную літаратуру.

Я. Баршчэўскі ў Пецярбургу апублікаваў у 1844–1846 г. «Шляхціца Завальню, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» – узорную кнігу рамантнай прозы, заснаваную на народных казках і паданнях.

У 1851 г. выйшла кніга Р. Зянькевіча «Народныя песні пінскага люду». Эталоннымі ў гісторыі развіцця беларускага фальклору сталі выданні І. Насовіча «Беларускія прыказкі і прымаўкі» (1852 г.) і Л. Паўлюскай «Беларускія народныя песні» (1853 г.).

Значную ролю ў станаўленні беларускай этнаграфіі адыграла кніга Я. Тышкевіча «Апісанне Барысаўскага павета» (1847 г.), якая стала настольнай для пазнейшага пакалення этнографу. Аўтар апісаў абрады ўсяго цыкла гаспадарчага гадавога календара беларусаў. Багаты этнаграфічны матэрыял змяшчае 16 нарысаў працы П. Шпілеўскага «Беларусь у характарыстычных апісаннях і фантастычных яе казках» (1853–1856 гг.) і 13 нарысаў, апублікаваных у часопісе «Современник» пад назвай «Падарожжа па Палессі і Беларускім краі» (1853–1855 гг.). У сваіх даследаваннях П. Шпілеўскі прыйшоў да высновы, што беларусы з'яўляюцца асобным народам. У трох выпусках «Этнографическаго сборника», які выдаваўся Расійскім географічным таварыствам, апублікаваў свой твор «Этнографічны погляд на Віленскую губерню» (1858 г.) А. Кіркор. Каля 20 артыкулаў розных аўтараў аб Беларусі было надрукавана ў рускім перыядычным друку Пецярбурга, Масквы і Кіева [3, с. 327–328].

У першай палове XIX ст. з'яўляецца шэраг выданняў, прысвечаных беларускай мове. З. Далена-Хадакоўскі ўпершыню ў славянскім мовазнаўстве вылучыў беларускую мову як самастойную, вызначыў яе асаблівасці. Ф. Шымкевіч выдаў у 1852 г. «Караняслоў рускай мовы, параўнанай з усімі найгаалоўнейшымі славянскімі гаворкамі і з дваццаццю чатырма замежнымі мовамі». Гэта кніга стала першым этымалагічным слоўнікам з выкарыстаннем беларускага матэрыяла.

У азначаны перыяд пачалося адраджэнне гістарычнай памяці беларускага народа. У Маскве гісторыя мовазнавец І. Грыгаровіч выдаў у 1824 г. «Беларускі архіў старажытных грамад», што было першай спробай расійскіх вучоных пазнаёміцца з гісторыяй Беларусі на аснове перапісак. У 1830–1850-я гг. было выдадзена шмат іншых прац, сярод якіх неабходна назваць кнігі Ю. Лукашэвіча «Гісторыя царкваў гальцэвскага веравызнання ў Літве», прысвечаная гісторыі рэфармацыі ў Літве і Беларусі; М. Балінскага «Гісторыя г. Вілені і «Старая Акадэмія Віленская»; І. Лявелева «Гісторыя Літвы і Русі аж да Люблінскай уніі з Польшчай 1569 г.» і «Старая Акадэмія Віленская»; Т. Нарбута 9-томная «Старажытная гісторыя літоўскага народа» (1831–1841 гг.).

Асабліва трэба адзначыць даследаванні прафесараў права Віленскага ўніверсітэта І. Даніловіча і Я. Ярашэвіча. Першы – падрыхтаваў навуковае выданне Статута ВКЛ 1529 г., упершыню апублікаваў беларуска-літоўскі летапіс 1446 г. У працах «Гістарычны агляд літоўскага заканадаўства» (1837 г.), «Пра літоўскія летапісы» (1840 г.) і «Паведамленне пра сапраўдных літоўскіх летапісцаў» (1841 г.) дадзены характарыстыку гісторыі развіцця права ў Беларусі і Літве, паклаў пачатак навуковаму даследаванню беларуска-літоўскага летапісання. Другі – выдаў першыю гісторыю беларускага права – 3-х томную працу «Вобраз Літвы з пункту гледжання цывілізацыі ад найстаражытнейшых часоў да канца XVIII стагоддзя» (1844–1845 гг.). Абадвы даследчыкі, вызначаюцца навуковай аб'ектыўнасцю, выразна праводзяць грань паміж літоўска-беларускай і польскай гісторыяй [4, с. 352–353].

Вялікае значэнне для станаўлення беларускай гістарычнай навуковай школы мелі працы М. Бір-Карніловіча «Гістарычныя звесткі пра выдатныя месцы Беларусі з дапаўненнем іншых звестак, што да яе адносяцца» (1855 г.) і А. Турчыновіча «Агляд гісторыі Беларусі са старажытных часоў» (1857 г.). У першай кнізе сабраны гістарычныя звесткі пра найважнейшыя гарады Беларусі разглядаецца як самастойны прадмет даследавання. На яе старонках катэгорычна заяўляецца, што Беларусь мае ўласную гісторыю.

Спачатку ідэя беларускага нацыянальнага адраджэння выспявала ў асяроддзі выкладчыкаў і студэнтаў Віленскага ўніверсітэта. Пазней, пасля закрыцця ўніверсітэта, цэнтрам інтэлектуальнага жыцця становіцца грамадска-літаратурны гурт А. Кіркора ў Вільні, В. Дуніна-Марцынкевіча ў Мінску, А. Вярты-Дарожніка ў Віцебску, Я. Баршчэўскага ў Пецярбургу, удзельнікі якіх падтрымлівалі паміж сабой сувязь і разам прадстаўніцкамі іншых беларускіх цэнтраў, даследчыкамі Горы-Горыцкага земляробчага інстытута прадпрымалі далейшае навуковае вывучэнне Беларусі.

Такім чынам, можна сцвярджаць, што 1830–1850-я гады сталі часам фарміравання этнічнай самасвядомасці беларускага народа, беларускай нацыянальна-культурнай ідэі. Найбольш ярка выражана гэтая тэндэнцыя праявілася ў формах станаўлення беларускай гісторыі, мовазнаўства, фалькларыстыкі, этнаграфіі і архітэктуры.

Літаратура і крыніцы

1. Гісторыя Беларусі. У 6 т. Т. 4. Беларусь у складзе Расійскай імперыі (канец XVIII – пачатак XX ст.) / М. Бч, В. Яноўска, с. Рудовіч і інш.; Рэдкал.: М. Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Эксперспектыва, 2005. – 519 с.
2. Доўнар-Запольскі, М.В. Асновы дзяржаўнасці Беларусі / М.В. Доўнар-Запольскі – Мінск: ГЕРОНТ, 1994. – 22 с.
3. Доўнар-Запольскі, М.В. Гісторыя Беларусі / Бел. энцыкл., Нац. арх. Рэсп. Беларусь; пер. з рус. Т.М. Бутэвіч [і інш.]. – Мінск: БелЭн, 1994. – 510 с.
4. Швед, В.В. Паміж Польшчай і Расіяй: грамадска-палітычнае жыццё на землях Беларусі (1772–1863 г.) / В.В. Швед. – Гродна: ГрДУ, 2001. – 416 с.

ПОЛИТИКА САМОДЕРЖАВИЯ В ОТНОШЕНИИ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ БЕЛАРУСИ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX в.

Мазаник С.В., аспірант, БГПУ, г. Мінск

Первая половина XIX в. знаменуется значительными изменениями в среде сельского населения. Новую окраску получают процессы, начатые сразу после присоединения территории Беларуси к Российской империи. В первую очередь, речь идет об унификации различных групп сельского населения, приведения их к общему имперскому стандарту.

Наибольшая пестрота наблюдалась в категории государственных крестьян. Обусловлено это было тем, что в конце XVIII – начале XIX века в Беларуси, в отличие от российских губерний, существовали имения, условно принадлежащие государству, но фактически, крестьяне их составлявшие, находились, по отношению к своим владельцам, в таком же положении, как и помещичьи крестьяне, состоявшие на общем крепостном праве. К такого рода имениям относились старостинские, ленные, поиезуитские, помонастырские, унифицированные и (секвестрованные).

Старостинские имения, в отличие от ленных, которые раздавались частным лицам за военную службу до пресечения мужской линии, передавались в пожизненное пользование или на 50 лет с уплатой ежегодного взноса [2, с. 56, 19 с. 111]. Постепенно они переходили (возвращались) во владение казны.

Поиезуитские крестьяне делились на первых и вторых. Первые поиезуитские – это крестьяне ордена иезуитов, прекратившего свое существование в 1773 году. Эти крестьяне были отданы частным лицам и считались в числе помещичьих. Вторые поиезуитские поступили в число государственных крестьян в 1822 г. после окончательного уничтожения ордена иезуитов [2, с. 90]. Поиезуитские имения существовали в течение всей первой половины XIX века в Витебской, Минской, Гродненской и Виленской губерниях [19, с. 112].

Помонастырские имения перешли в ведение казны от упраздненных в 1832 году католических монастырей. И хотя они в основном раздавались местным дворянам в аренду, крестьяне этих имений учитывались как государственные [2, с. 91].

Кроме различных категорий государственных крестьян, в белорусской деревне существовала прослойка вольных людей, пользующихся личной свободой. По ревизии 1796 г. в эту категорию были зачислены крестьяне «с давних времен поселившихся на помещичьих и владельческих землях», в том числе выходцы из польских земель, захваченных Австрией и Пруссией. А также часть распущенных польских войск, старообрядцы (пилипоны), отпущенные помещиками и отсуженные у них по разным поводам крестьяне и другие незначительные группы свободного населения [5, с. 390]. Свобода этой категории сельского населения была достаточно условна, поскольку они, в основной своей массе, не имели собственной земли и вынуждены были селиться на землях владельческих, что ставило их в экономическую зависимость от помещика. Это обусловило тот факт, что в первой трети XIX в. помещики использовали всевозможные способы в ходе закрепощения этих людей [10, с. 91]. Речь идет о массовой записи вольных людей в разряд крепостных в ходе ревизии. О масштабах данного явления говорит тот факт, что в одной только Виленской губернии к середине 1830-х годов числилось 131013 человек закрепощенных бывших вольных людей [5, с. 392]. Виленский генерал-губернатор М.А. Долгоруков в 1837 г. отмечал, что если не будут приняты меры, то все свободные люди, проживающие на помещичьих землях, будут закрепощены [3, с. 67]. Пытаясь снизить социальное противостояние, а также преследуя финансовые интересы, царизм проводил разбор закрепощенных вольных людей. Начало этому процессу положили указы сената от 9 апреля 1806 г. и 19 октября 1807 г. И хотя разбор